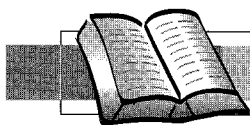

De Saambinder

KERKELIJK WEEKBLAD DER GEREFORMEERDE GEMEENTEN

Meditatie

Het hart

*“Maar de HEERE ziet het hart aan.”
1 Samuël 16:7b*

Met een bijzondere opdracht ging Samuël, de ziener Gods, naar Bethlehem. Hij moest een zoon van Isaï tot koning van Israël gaan zalven. Toen Samuël het huis van Isaï was binnengekomen, zag hij Isaï's oudste zoon: Eliab. Samuël meende dat deze man de door God verkorene voor het koningschap van Israël zijn zou, maar de Heere sprak tot hem: Zie zijn gestalte niet aan, noch de hoogte van zijn statuur, want Ik heb hem verworpen. Want het is niet gelijk de mens ziet; want de mens ziet aan wat voor ogen is, maar de Heere ziet het hart aan.

Hoe nodig is het dat dit woord gedurig in onze herinnering geroepen wordt. Wij oordelen zo dikwijls naar wat we zien of wat we horen, naar onze uitwendige waarneming, omdat het inwendige zich aan ons oog onttrekt. De Heere legt echter geheel andere normen aan, wanneer Hij oordeelt. Hij ziet het hart aan. Veel kunnen wij doen in ons godsdienstig leven dat ons de schijn der godzaligheid doet verwerven, maar dat buiten het hart omgaat. Voor hoeveel duizenden is de godsdienst niets anders dan de onderhouding van allerlei uitwendige leefregels, terwijl het hart ver van de Heere is. Hoevelen hebben zich voor de eeuwigheid niet jammerlijk bedrogen, die het met een uitwendige godsdienst hebben gedaan en nooit om hartvernieuwing verlegen zijn geworden. Voor talloos velen, ook van hen, die de zuivere waarheid willen

belijden, is de godsdienst geen vraag van het hart, maar slechts een zaak van verstand en levensopenbaring.

In de allereerste plaats is hartvernieuwing noodzakelijk. Ons hart is van nature verdorven en kan alleen door de genade Gods vernieuwd worden. De meeste nadruk in prediking en vermaan moet op dit allervoornaamste gelegd worden, waarbij tevens gepredikt mag en moet worden, dat de Heere naar Zijn oneindige wijsheid en goedheid Degene is, Die harten vernieuwen wil, omdat Hij daarvan in Zijn Woord gesproken heeft.

Hij zegt: Ik zal het stenen hart wegnemen en een vlesens hart geven. Dat spreekt maar niet van een kleine verandering of verbetering, maar van een algehele vernieuwing. Uit een zodanige vernieuwing vloeit noodzakelijkerwijze ook een levensvernieuwing voort. Het hart is het centrum van het leven, daaruit vloeien alle gedachten en daden voort, zodat, als dit vernieuwd wordt, het niet uit kan blijven dat ook geheel het leven wordt vernieuwd.

Het hart is de zetel der liefde. Als dan ook ons hart vernieuwd wordt, betekent dit dat de liefde Gods er in uitgestort wordt en dat deze liefde ook regel en norm wordt, waarnaar het gehele leven zich richten gaat. Dan is het niet meer een zondige zelfbedoeling, maar een heilige betrekking op God, waardoor het leven gedragen wordt. Dan zullen wij niet meer vervuld zijn met een

lust om mensen of onszelf te behagen, maar wij gaan beproeven de Gode behaaglijke wil Gods. Genade leert Gods kind menigmaal klagen over dat eigenbedoelende hart. Dat wordt een last en een zorg. Hoe kom ik van zo'n hart verlost? De natuurlijke mens is met zijn godsdienst zeer tevreden en gevoelt geen last van zijn hart, dat niet recht is voor God, maar het oprecht gemaakte hart wordt zich bewust van de afwijkingen van het hart. Ontdekkende genade Gods doet afdalen in die bron van onreinheid en ongerechtigheid, en doet ons de noodzakelijkheid van de verzoening in het bloed des kruises gevoelen en beseffen.

O, wat een wonder wordt het voor zulk een volk, dat de Heere nog draagt en geduld heeft en dat Hij geen voleinding gemaakt heeft. Geheel het leven met al zijn verrichtingen wordt dan veroordeeld. Kerkgaan en Bijbellezen, gebed en offer komt onder het Godsgericht als waardeloos goed te vervallen, als men ziet hoe harteloos men in dit alles geweest is. En dat is niet alleen een zaak, die aanvankelijk moet worden geleerd, maar die telkens weer moet worden ingeleefd.

Het gaat voornamelijk om het hart. Dat wil niet zeggen dat het leven als

Inhoud

Meditatie: Het hart	1
Wel of niet vaccineren: een gepasseerd station	2
Als grenzen vervagen (11)	4
Van Overzee: een noodzakelijke schuilplaats	5
Verslag Generale Synode (10)	7
Boekennieuws	8
Kerknieuws	9
Predikbeurten	9

DE SAAMBINDER
Kerkelijk weekblad
der Gereformeerde Gemeenten.

Uitgave ten bate van de Emerituskas.

Hoofdredacteur: ds. A. Moerkerken.

Bijdragen van medewerkers en boeken ter recensie aan:
ds. A. Moerkerken,
Händelstraat 1,
2901 JC Capelle aan den IJssel,
tel. 010-4472388, fax 010-4472263.

Redacteur: ds. G.J. van Aalst.
F. Bolstraat 12, 2981 CC Ridderkerk
tel. 0180-425915.

Kerkelijk nieuws en berichten aan:

redactie-secretaris: C.G. van Es
Ronsseweg 527,
2803 ZJ Gouda,
tel. 0182-571292, fax 0182-533928.

*****
Abonnementen, adreswijzigingen,
predikbeurten en beroepingswerk
aan:

De Saambinder - abonnementen,
Postbus 608, 3440 AP Woerden,
tel. 0348-489900, fax 0348-483599.
Postbankno. voor
abonnementsgelden: 64327.

*****
Alle advertenties aan:

Administratie van de Saambinder:
J. Honkoop, Jan Willem Frisoehof 53,
2517 LA 's-Gravenhage,
tel. 070-3514465, fax 070-3512718.
Postbankno. 256686.

*****
Correspondentie-adres
Noord-Amerika:

Mr. Clarence Bleeker
1233 Leffingwell Av, N.E.,
Grand Rapids, Michigan,
U.S.A. 49505.

*****
Abonnementsprijs
bij vooruitbetaling:

voor Nederland: € 11,- per halfjaar
(te betalen per 1 april en 1 oktober,
d.m.v. een acceptgiro)

voor het buitenland:

Luchtpost:
Amerika \$ 56,-, Canada \$ 68,-,
Zeepost:
Amerika \$ 49,-, Canada \$ 59,-.

*****
Advertenties € 0,50,- per mm.

Familieberichten
€ 0,40,- per mm.
Deze prijzen zijn excl. 19% btw.

Advertenties dienen uiterlijk
donderdagmorgen in bezit van de
administratie te zijn.

Faxberichten vrijdag voor 12 uur.

Rouwadvertenties tot uiterlijk
maandagmorgen 12 uur (telefonisch).

De redactie kan niet aansprakelijk
worden gesteld voor de inhoud van de
advertenties en de ter recensie
aangeboden boeken.

zondanig er niet op aan zou komen. O nee wel degelijk, maar men voelt, dat de Heere het hart aanziet. Daarom is het ook zo'n noodzakelijke vraag voor ons, hoe het met ons hart gesteld is. Elke dag weer. Het zelfonderzoek is daarvoor nodig, omdat het niet anders zijn kan dan een inkeer naar binnen. En hoe meer dat door de werking der genade geschiedt, hoe meer de ziel de bede van David zal leren verstaan:

*O bron van het hoogste goed,
Was, reinig mijn gemoed
Van mijn verborgen zonden.*

Lezer, de vraag is ook voor u hoogst noodzakelijk: Hoe is het met uw hart? Want de Heere ziet ook uw hart aan. Is dat recht voor God geworden of gaat alles buiten uw hart om? Is dat uw last juist en verstaat u dan ook Davids bede?

Wijlen ds. A. Vergunst

Wel of niet vaccineren: een gepasseerd station ?

Schrijven over vaccinatie is schrijven over een teer onderwerp. Teer omdat het wel of niet vaccineren van kinderen van ouders een keuze vraagt die verstrekkende gevolgen kan hebben voor het kind. Het is ook een teer onderwerp omdat het hier om een zaak van het *persoonlijke geweten* gaat. Kenmerkend voor een gewetenszaak is dat er in een concrete situatie niet bij voorbaat een glasheldere regel is die precies zegt wat goed of slecht is in die concrete situatie.

Het gevolg hiervan is dat twee personen die hetzelfde belijden toch tot een verschillende keuze komen. Is dan de ene keuze goed en de andere verkeerd? Het antwoord hierop moet zijn dat beide keuzen goed kunnen zijn, hoewel tegengesteld van inhoud. Wat maakt een keuze in een gewetenszaak goed? Niet de *uitkomst* van de keuze geeft de doorslag of het een goede keuze is, maar wel wat er aan die keuze *vooraf* is gegaan, namelijk: is er een persoonlijke worsteling voor Gods aangezicht geweest. In deze worsteling voor Gods aangezicht liggen in het geweten naast elkaar mijn eigen verantwoordelijkheid en mijn afhankelijkheid van de Heere, mijn zorgen en Gods zorg, wat ik wil en wat de Heere wil. In deze worsteling kan ik er niet om heen een keuze te maken, maar ik ben dan zo bang de verkeerde keuze te maken. Verkeerd krijgt in deze worsteling de betekenis dat God Zijn goedkeuring of gunst eraan zal onthouden.

Als kerk mag je mensen niet binden in hun geweten, maar wel wordt de kerk geroepen om richting te geven

aan de manier waarop de gewetensvorming bij leden tot stand komt, zodat er ook werkelijk sprake zal zijn van een worsteling. Het vaccineren is in onze gemeenten altijd een zaak geweest die teer lag. De moeite die er vanouds was met vaccineren hing nauw samen met de belijdenis dat Gods voorzienigheid gaat over alle dingen, ook over ziekte en gezondheid. De worsteling bij vaccineren spitst zich toe op de vraag of vaccinatie een middel is van God gegeven waar ik vrijmoedig gebruik van mag maken, dan wel of het gebruik maken van dit middel juist een daad is waarmee ik aangeef de Heere niet te durven vertrouwen en te laten zorgen. Niet vergeten moet ook worden dat de vaccinatie veelal vergezeld ging van een bijna afgodisch vertrouwen in het middel, waardoor men meende voor ziekten van allerlei aard voortaan gevrijwaard te zijn. Dit element woog vanouds zwaar voor degenen die bezwaard waren tegen het doen vaccineren van zichzelf en van hun kinderen: het eerste gebod van de Wet des Heeren is in het geding. Men zie ook Zondag 34 van onze Heidelbergse Catechismus.

In de afgelopen tijd heeft zich een aantal gevallen van besmetting met meningokokken voorgedaan, die tot overlijden van een kind, puber of jong volwassene heeft geleid. De meningokok is een bacterie die iedereen bij zich draagt en in bepaalde gevallen nekkramp kan veroorzaken of een zeer ernstig verloopende sepsis met soms dodelijke afloop.

De overheid heeft besloten aan het vaccinatieprogramma voor kinderen

een vaccinatie tegen meningokokken toe te voegen. Op dit moment wordt er een éénmalige inhaaloperatie uitgevoerd, waardoor kinderen en jong volwassenen tot 19 jaar een oproep ontvangen om zich te laten vaccineren. In de krant zie je af en toe een foto van hoe ouders met kinderen of jongeren zich in grote getale vervoe-gen op de plaats waar de prik kan worden toegediend. Rondom vaccinatie en hoe daarmee om te gaan is de laatste jaren niet zo veel geschre-ven. Door de landelijke actie krijgt de zaak van de vaccinatie opeens weer meer aandacht. Die aandacht richt zich vooral op zakelijke bericht-geving. Over de vraag van wel of niet vaccineren heb ik tot nu toe niet veel gelezen. Dit gegeven maakt dat ik boven dit artikel heb geschreven 'wel of niet vaccineren: een gepasseerd station?' Leeft het niet meer onder ons? Is het geen zaak meer die doet worstelen voor Gods aangezicht?

Soms wordt je als predikant in de afgelopen tijd nog wel eens de vraag voorgelegd door ouders; 'Wat moet ik doen?' Dit artikel is bedoeld om ouders die wél laten vaccineren de vraag voor te leggen of er nog sprake is geweest van een worsteling voor Gods aangezicht. Daarnaast is dit artikel bedoeld om ouders die niet kunnen overgaan tot vaccinatie te herinneren aan hoe er in onze gemeenten in het verleden pastoraal is leiding gegeven aan deze zaken.

Voor de meningsvorming wil ik twee artikelen in herinnering roepen die jaren geleden verschenen zijn in *De Saambinder* over vaccinatie. In 1978 schreef ds. A. Vergunst er een artikel over en in 1992 was dat ds. A. Moerkerken. In beide gevallen was de aanleiding een polio-epidemie. In de tijd dat ds. A. Vergunst zijn artikel schreef, waren er velen die met de zaak van vaccinatie worstelden voor Gods aangezicht. Zijn artikel was een pastoraal bewogen artikel dat ertoe mocht leiden dat velen rust in hun geweten voor God konden vinden. Het voorbeeld van Ezra en Nehemia was duidelijk. Beiden waren kinde-ren Gods, van wie de ene wel en de andere geen paarden en ruiters als begeleiders op de lange en gevaarlij-ke weg naar Jeruzalem durfde bege-ren. Voor Ezra was de naam des Heeren ermee gemoeid als hij in deze zaak zou handelen zoals Nehemia. Al zijn er in exegetisch opzicht wel enkele vragen te stellen bij deze

voorbeelden van Ezra en Nehemia, de bedoeling was helder: ds. Vergunst wilde duidelijk maken dat de beslis-sing over wel of niet vaccineren *een persoonlijke worsteling* moet zijn. Sterk legde hij de nadruk erop dat de beslissing genomen moet worden voor Gods aangezicht. En als er zo met de vraag van wel of niet vaccine-ren geworsteld werd voor Gods aan-gezicht, dan durfde hij niemand te zeggen wat hij wel of niet moest doen. Hij sloot zijn artikel af met de woorden uit Rom 14:5: 'Een iegelijk zij in zijn gemoed ten volle verze-kerd'.

In het artikel in 1992 zette ds. A. Moerkerken de lijn van ds. Vergunst voort, al legde hij wat andere accen-ten. Ds. Moerkerken sprak er ook zijn zorg over uit dat het begrip voor gewetensbezwaarden afnam, ook in eigen kring. In die tijd kreeg de zaak nogal wat aandacht in de publieke opinie. Duidelijk bleek dat het onbegrip in de samenleving voor ouders met gewetensbezwaar toenam. De overheid nam via een commissie van deskundigen het initiatief om de gewetensbezwaarden door gesprek en overtuigingskracht te overtuigen. Gelukkig gaf de overheid niet toe aan degenen die over wilden gaan tot gewetensdwang. Heel scherp werd toen de ouderlijke verantwoordelij-heid gesteld tegenover het welzijn van het kind. Mag een ouder het een kind wel aandoen om een kind het risico te laten lopen van het krijgen van een blijvende ziekte? Daarbij maakte ds. Moerkerken zich zorgen over de *gewetensvorming* van onze jonge mensen. Aan het eind van zijn artikel schreef hij: 'Ik zou het heel erg vinden als het standpunt om niet te vaccineren onder ons in de toe-komst nog slechts zou worden ge-doogd'.

We schrijven nu 2002. Ds. Vergunst schreef boven zijn artikel 'Een iegel-ijk zij in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd'. Het artikel van ds. Moerkerken droeg als titel 'Wat moet ik doen?'.

Boven dit artikel heb ik geschreven 'Wel of niet vaccineren: een gepas-seerd station?'. Voor velen is wel of niet vaccineren een volstrekt onbe-langrijke of achterhaalde zaak geworden. Zó onbelangrijk dat het soms zelfs weerstand oproept als ouders niet kunnen overgaan tot vac-cinatie. Vergis ik me als ik meen dat het onbegrip voor degenen die niet

vaccineren afneemt? Ik denk het niet. De vraag 'wat moet ik doen' komt nog hier en daar ter sprake in het pas-torale gesprek. Dit artikel is niet bedoeld om van vaccinatie een shibo-leth te maken.

Wat ik met dit artikel beoog helder te maken, is samen te vatten in vijf pun-ten:

Het *principe* van wel of niet vaccine-ren is niet veranderd, al zijn de ziek-makende effecten van de vaccins door de medische vooruitgang, medisch gezien, zeer gereduceerd.

Ook nú is de vraag over wel of niet vaccineren niet los te koppelen van onze belijdenis betreffende de voor-zienigheid van God.

Ook nú blijft het een gewetenszaak, waarbij het antwoord gegeven moet worden voor Gods aangezicht.

De druk op ouders om wel te vacci-neren neemt toe. We moeten echter blijven waken voor *gewetensdwang*. We mogen ouders nooit roekeloos noemen die niet vaccineren of zorgeloos als ze wel vaccineren, mist deze zaak werkelijk een gewetenszaak is. De toenemende mondigheid van jon-geren maakt het voor ouders nodig om gaandeweg de leeftijd van het kind hun verantwoordelijkheid die zij voor hun kinderen genomen hebben tot een eigen verantwoordelijkheid van het kind (dat zal dan de jong vol-wassene zijn) te maken.

We willen geen discussie over vacci-natie aanwakkeren, maar als we door dit artikel ons allen de vraag stellen of ons leven, ook in de opvoeding, een leven is voor Gods aangezicht, dan heeft dit artikel aan zijn doel beantwoord. Tenslotte zou ik nog ervoor willen waarschuwen dat we op moeten passen dat we niet de publie-ke opinie of de overheid laten bepa-len wat roekeloos of zorgeloos is. Wij belijden te staan onder het gezag van Gods Woord en laat het daarom onze voortdurende worsteling mogen zijn om onze kinderen te mogen voorgaan en voorleven in de wegen des Heeren. Dan wordt in allerlei praktische zaken de voortdurende vraag : 'Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?' Dan krijgen we er ook oog voor dat onze kinderen veel meer en vaak veel grotere gevaren lopen dan een bepaalde lichamelijke ziekte op te lopen.

Rijssen,

ds. A. Schreuder

Als grenzen vervagen

medische beslissingen rondom het levenseinde

(slot)

Enkele bezwaren tegen palliatieve zorg

De vorige keer zagen we hoe de palliatieve zorgverlening een duidelijke meerwaarde geeft aan de terminale zorg voor ernstig zieke patiënten. Toch kunnen we niet het gehele gedachtegoed van de palliatieve zorgverlening juichend begroeten. Ook hier is oplettendheid geboden. Ik zal twee voorbeelden geven. Veel palliatieve zorgbeoefenaars zeggen dat de dood bij het leven hoort. Zij zien de dood als het natuurlijke einde van het leven, waarna alles afgelopen is. Als we de dood wat vriendelijker gestemd krijgen, is hij zo kwaad nog niet. Dan zal het best meevallen. U voelt wel dat we hierin niet kunnen meegaan. De dood is de bezoldiging der zonde en dus een oordeel van God. Verder staat in het beleidsplan van de minister voor Volksgezondheid dat het van belang is de juiste voorwaarden te scheppen waaronder de patiënt tot een betekenisvolle afronding van het eigen leven kan komen. De palliatieve zorg is sterk verbonden met respect voor individuele behoeften en wensen. Vrij sterk leeft de gedachte dat de patiënt de regie in handen moet hebben. Deze gedachte is een voortvloeiende vanuit de (overigens terecht) aandacht die aan de zieke wordt gegeven in plaats van alleen aan de ziekte. Daarom staan de palliatief verpleegkundigen geheel ten dienste van de patiënt. Hoe we hiermee als christenhulpverleners in de praktijk moeten omgaan, vraagt mijns inziens om verdere doordenking, waar ik nu niet op kan ingaan.

Christelijke opdracht

Het alleen 'nee' zeggen op een euthanasieverzoek is niet voldoende. Het is onze plicht, zeker als we euthanasie afwijzen, om onze deskundigheid in de zorg te vergroten. Voor christenen ligt hier een opdracht naar de wereld toe. We moeten ondraaglijk lijden zien te voorkomen! Hiermee zou tevens één

van de rechtsgronden voor euthanasie komen te vervallen! Mensen moeten zó begeleid worden dat ze in de laatste levensfase niet om de dood gaan vragen. Verder is het binnen de palliatieve zorg mogelijk de zorg te verlenen vanuit de bijbelse mensvisie. Accenten die in de reguliere zorg wat uit beeld verdwenen zijn, zoals de levensbeschouwelijke, worden in de palliatieve zorg juist onderstreept. Door oog te hebben voor zowel de lichamelijke, de psychosociale als de levensbeschouwelijke noden, richt de palliatieve zorg zich op de totale mens met lichaam én geest.

Ontwikkelingen binnen de gereformeerde gezindte

Op initiatief van de stichting 'De Schutshaven' is een beraad gestart tussen een aantal zorginstanties binnen de gereformeerde gezindte. Met de Nederlandse Patiënten Vereniging en Stichting Schuilplaats heeft De Schutshaven een *Strategische Alliantie Palliatieve Zorg* gevormd. Onder de paraplu van de stuurgroep van Zicht op Zorg – het knooppunt voor identiteitsgebonden zorg bij uitstek – wordt thans gepoogd de palliatieve zorg landelijk zo breed mogelijk te ontwikkelen. Gehoopt wordt via *krachtenbundeling* te komen tot betere kwaliteit en toegankelijkheid voor allen die palliatieve zorg nodig hebben. Gewerkt wordt aan het opzetten van een landelijk consultatie- en informatiepunt voor terminale patiënten en hulpverleners. Via dit punt kan dan advies gewonnen worden van ervaringsdeskundigen op het gebied van de palliatieve zorg. Indien nodig wordt van daaruit contact gelegd met palliatief verpleegkundigen in de woonomgeving van de patiënt. Ook leeft het plan, een kenniscentrum op te richten. Van hieruit kan onder andere toerusting gegeven worden aan onze werkers in de gezondheidszorg, hoe zij bijvoorbeeld kunnen omgaan met medisch-ethische en zingevingsvragen rondom het levenseinde. Verder kunnen zij door middel van specifieke

ke vorming weerbaar gemaakt worden om in een levensbeschouwelijk 'neutrale' omgeving hun werk te verrichten. Ik hoop dat de krachtenbundeling binnen de gereformeerde gezindte op het gebied van de palliatieve zorg breed zal worden gedragen. Een half jaar geleden schreef ds. W. Silfhout in *De Saambinder* (6 december 2001, 80e jaargang nr. 10): 'Het is hoog tijd dat de initiatieven die in onze kring worden ontplooid om tot verantwoorde palliatieve zorg te komen, worden gebundeld. Pogingen daartoe worden in het werk gesteld. Intensivering en uitbreiding is wenselijk.'

Tot slot

In het begin van deze artikelenserie maakte ik een vergelijking met een zwart-wit foto uit de krant. Een krantenfoto bestaat niet alleen uit zwart en wit, maar voor een groot deel ook uit grijstinten. In het kader van het onderwerp 'medische beslissingen rondom het levenseinde' trok ik het zwart van de foto door naar euthanasie en het wit van de foto naar geoorloofde, palliatieve zorg. Verder ben ik ingegaan op het grijze gebied waar we als patiënten, familie en artsen in de praktijk mee te maken hebben. Tenslotte bij iedere kleur nog een korte opmerking.

Zwart

Ons land is een christelijke staat geweest. De contouren van een anti-christelijke natie tekenen zich steeds duidelijker af. Er vindt een scheiding der geesten plaats. Er ontstaat een kloof tussen dégenen die vinden dat ten diepste God het levenseinde bepaalt en degenen die vinden dat de mens dit recht in eigen hand mag nemen. Het gevoel van de eeuwigheid wijkt uit ons volksleven. Er voltrekt zich een ontzagwekkend secularisatieproces waarin de aloude waarden en normen worden uitgehold. Het postmoderne denken krijgt steeds meer vat op Nederland. Zelfbeschikking staat hoog in het vaandel. De aanvallen van de geestelijke boosheden in de lucht worden heftiger (Efeze 6:12). In Spreuken 8:36 staat: 'Allen die Mij haten, hebben de dood lief.' En in Openbaring 9:6 vinden we de veelzeggende woorden: 'En in die dagen zullen de mensen de dood zoeken...'. Woorden, van toepassing op onze tijd! Ook aan het begin van de 21e eeuw

mogen wij wel de vraag uit Prediker 7:17 stellen: 'Waarom zoudt gij ster-ven buiten uw tijd?'

Grijs

In de huidige tijd, waarin de grenzen tussen het leven en de dood verva- gen, bestaat een spanningsveld tus- sen levensverlengend en stervens- rekkend handelen. Bij medische beslissingen rondom het levenseinde dienen we hier rekening mee te hou- den. Als iemand stervende is, mogen we hem niet behandelen alsof hij nog gezond gemaakt kan worden. Een ernstig zieke patiënt moet de gelegenheid hebben om te kunnen sterven. Op een gegeven moment moeten we eerbiedig terugtreden voor de majesteit van de dood. Wanneer is dat moment aangebro- ken? Hier past voortdurend het gebed van de jonge koning Salomo: 'Geef mij nu wijsheid en weten- schap (2 Kronieken 1:10a).'

Wit

Bijzonder rond het sterfbed worden we geconfronteerd met de gebroken- heid van het leven. We leven in een samenleving waar voor lijden eigen- lijk geen plaats is. En toch... ont- luistering! De dood naar voren halen is geen goede oplossing. Nee, voor een ieder die met ernstige zieken te maken heeft, wacht een andere taak; een taak die gestempeld is door de bijbelse waarden barmhartigheid en beschermingwaardigheid van het leven.

Een taak voor de overheid: Er moet veel meer geïnvesteerd worden in palliatieve zorg. Kwalitatief hoog- staand palliatieve zorg moet vanzelf- sprekend worden. Ook in ons land moet het mogelijk zijn, om met de mogelijkheden die de geneeskunde biedt, te voorkomen dat een situatie ontstaat waarin een patiënt om euthanasie vraagt. Als artsen aan een verzoek om euthanasie willen mee- werken, dan moet minstens palliatie- ve consultatie verplicht worden.

Een taak voor de artsen en verpleeg- kundigen: een opmerking als 'we kunnen niets meer voor u doen', mag niet gemaakt worden. Actieve palliatieve zorg is geboden. Door een benadering die zich richt op de totale mens kan veel pijn, angst, eenzaamheid en verdriet worden voorkomen. Niet alleen de ziekte moet serieus genomen worden, maar ook de zieke.

Een taak voor hen die niet werkzaam zijn in de gezondheidszorg: een rustige omgeving, tijd en aandacht zijn zeer waardevol voor de patiënt in de laatste levensperiode. Het goed- koopste en tegelijk het meest waar- devolle medicijn is nabijheid. Gewoon er zijn.

Een taak voor de kerkelijke gemeen- ten: het is van groot belang dat de palliatieve zorg op een bijbels ver- antwoorde wijze wordt verleend. Instellingen die patiënten in de laat- ste levensfase willen begeleiden middels identiteitsgebonden pallia- tieve zorg verdienen alle steun. Waar mogelijk moet op dit gebied krach- tenbundeling bevorderd worden.

Wonderdoend God

Hoewel bovengenoemde activiteiten tot onze christelijke plicht behoren en wij de weg van de middelen moe- ten bewandelen, kan echter de beste palliatie verkregen worden in de weg van het gebed tot een alwetend en wonderdoend God. Zonder Zijn wil kan er immers geen haar van ons hoofd vallen. De Heere kan onder- steunen op het ziekbed en in krank- heid het ganse leger veranderen (Psalm 41:4). Een indrukwekkend voorbeeld vinden we in de levensbe- schrijving van wijlen A. van Kranen- burg, ouderling te Rotterdam. In dit boekje schrijft zijn dochter over het ziekbed van haar godvrezende moe- der:

De laatste nacht was moeder door het hoesten zeer onrustig. Ik was bij haar, en vader was nog even gaan liggen, maar door het aanhoudend hoesten van moeder kon hij toch niet slapen. Om vier uur kwam hij naar

beneden en zei: 'Ach moeder, wat moet je toch hoesten. Willen we de Heere nog eens vragen of Hij je wat verlichting wil schenken?'; waarop moeder 'ja' knikte. Vader knielde neer en vond een open toegang tot de troon der Genade om haar de Heere op te dragen. Toen hij zijn gebed geëindigd had, hebben wij haar nog wat verlegd en het hoesten was afgelopen. Zij ging rustig sla- pen (...) 's Middags werd de adem- haling minder en om vijf uur ging zij zacht en kalm de eeuwige ruste in.

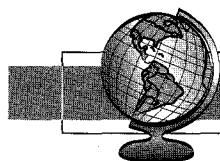
Dát is euthanasie in de oorspronke- lijke en letterlijke betekenis: een goede dood... op Gods tijd. 'Zalig zijn de doden, die in de Heere ster- ven (Openbaring 14:13).'

*Gij bad op enen berg alleen,
en... Jesu, ik en vind er geen
waar 'k hoog genoeg kan klimmen
om U alleen te vinden:
de wereld wilt mij achterna,
alwaar ik ga
of sta
of ooit mijn ogen sla;
en arm als ik en is er geen,
geen een,
die nood hebbe en niet klagen kan;
die honger, en niet vragen kan;
die pijn, en niet gewagen kan
hoe zeer het doet!
o Leert mij, arme dwaas,
hoe dat ik bidden moet!*

Guido Gezelle (1830-1899)

Capelle aan den IJssel,

H.J. Agteresch

Van Overzee

Een noodzakelijke schuilplaats

Het is nog niet zo lang geleden dat we van een bezoek aan Manitoba thuisgekomen zijn. Zoals u wellicht weet, is daar een nieuwe afdeling van onze gemeenten, waar een klei-

ne groep immigranten met hun nazaten samenkomen.

Vorig jaar zijn we er in oktober met de Canadese dankdag geweest. Toen begon het er al winter te worden. De

winters in Michigan zijn lang en koud. Daarom hadden we dit jaar een 'zomerreis' gepland, een reis waarvoor we echt de tijd wilden nemen. Met een grote veerboot zijn we met de auto op woensdagmorgen overgevaren naar de andere oever van het Michiganmeer, naar de staat Wisconsin. Daar heb ik die avond de kleine gemeente van Waupun mogen dienen. De volgende morgen zijn we van Waupun vandaan de ongeveer 1300 km lange reis per auto naar La Broquerie begonnen. Toen we naar het noorden gingen, reden we al spoedig door hevige onweersbuien, die van een enorme regenval vergezeld gingen. Toen we 's avonds in ons motel kwamen, hoorden we dat, tengevolge van de enorme regenval, veel wegen overstroomd waren en dat de grensovergangen naar Canada gesloten waren. En om in Manitoba te komen, moet je toch echt de grens met Canada over. Wat nu te doen? De andere morgen echter hoorden we, dat er in ieder geval één grensovergang weer opengesteld was. We hebben het er toen maar op gewaagd langs de gebruikelijke route verder te gaan. Het zou ons anders een paar uur extra rijden gekost hebben. Gelukkig is het goed gegaan. Vroeg in de middag konden we Canada binnenrijden. Nog een goed uur, en we hoopten onze bestemming te bereiken. Eindelijk, na zo'n lange reis! Op omwegen hadden we toen niet meer zo gerekend. Al spoedig echter reden we tussen overstroomde landerijen. Overall was er water, en zelfs huizen waren gebarricadeerd met zandzakken. We vonden al spoedig uit dat wegen afgesloten en bruggen weggespoeld waren, en overall was er soms een onafzienbare watervlakte. Het herinnerde me enigszins aan de watersnoodramp van februari 1953 in het oude vaderland. Alleen waren de gevolgen toen veel ingrijpender en zijn er velen in het water omgekomen. De immigranten in Manitoba konden zich echter niet herinneren zoiets eerder in Canada meegemaakt te hebben. Het was al met al een enerverende reis, temeer daar ik onverwacht op maandag per vliegtuig naar huis moest om die middag in de eigen gemeente een begrafenis te leiden. De volgende dag ben ik weer teruggevlogen naar Wisconsin om die avond in Sheboygan voor te gaan. De volgende morgen hebben we samen

de reis weer voortgezet. We mochten gelukkig weer veilig thuis komen.

Toen de Amerikanen en Canadezen in februari 1953 in Zeeland en Goeree kwamen helpen, hebben ze zich hardop afgevraagd of het niet vreselijk gevaarlijk was temidden van zoveel water te wonen. "Kom maar naar ons toe," zo werd de Zeeuwen en de mensen van Flakkee aangeboden. "Bij ons is er ruimte genoeg, en het is er ook veiliger dan hier." Of dat waar is? Gevaren zijn er immers hier ook genoeg. Tornado's kunnen ieder jaar grote verwoestingen aanrichten in bepaalde gedeelten van het land, en vooral in California komen nogal eens aardbevingen voor. Gevaren zijn er dus daarom hier ook, hoewel misschien anders van aard. En na 11 september vorig jaar voelen toch veel mensen de voortdurende dreiging van mogelijke nieuwe aanslagen van terroristen. Er is in deze, in toenemende mate, onveilige wereld maar één goede, betrouwbare Schuilplaats. Die hebben we allen nodig. We lezen ervan in Jesaja 32:2: "*En die Man zal zijn als een verberging tegen de wind, en een Schuilplaats tegen de vloed, als waterbeken in een dorre plaats, als de schaduw van een zware rotssteen in een dorstig land.*" Die Schuilplaats is er alleen in Christus. Hij heeft als Borg gehangen in de storm van Gods toorn. Voor Hem was er geen verberging. Hij moest voor voldoening zorgen. In een weg van lijden en sterven, van volkomen Zelfovergave, als plaatsbekledend Offerlam, heeft Hij ellendigen een schuilplaats bereid. Maar om in die Schuilplaats geborgen te worden moeten we wel uit onze eigen "woningen", waarin we ons stevig gebarricadeerd hebben, gehaald worden. Wat zijn we immers toch in onze val in Adam zelfhandhavers geworden. Wat doen we toch alles om onszelf maar op de been te houden. Helaas, óók nadat de Heere genade verheerlijkt heeft, proberen we zo vaak nog onszelf te helpen en te redden en zwerven we van Hem af, die enige Schuilplaats en Toevlucht.

We zagen huizen in Manitoba, die aan alle kanten gebarricadeerd waren met zandzakken, en mogelijk heeft men het zo weten te redden en het water buiten de woning gehouden. Maar buiten Christus zal het

zeer stormen. Als de Heere met Zijn gericht en oordelen komt, als de Rechter Die voor de deur staat, ons dagvaardt voor Zijn hoge rechterstoel, zullen alle "toevluchten der leugenen" weggevaagd worden. Gelukkig, als dat hier in het leven gebeuren mag. Als we het voor de Heere mogen verliezen en de wapens mogen inleveren en met Paulus op de weg naar Damascus mogen vragen: "Wat wilt Gij dat ik doen zal?"

David had zich ook stevig 'gebarricadeerd' in Ziklag, z'n zelfgemaakte en zelfgekozen schuilplaats. Gods liefde heeft echter die vesting in brand gestoken, al werden daar de vijanden voor gebruikt, zodat Zijn afgedwaalde kind en knecht, ellendig en berooid, tot Hem alleen de toevlucht zou nemen. "*...doch David sterkte zich in de HEERE, zijn God.*" Een voorrecht is het ook, als door onweder voortgedrevenen en ongetroosten maar geen rust kunnen vinden buiten Hem en Zijn gerechtigheid.

Die Schuilplaats moet ons wel geopenbaard worden. En we moeten er een plaats in krijgen. Alleen áchter het bloed van het Lam is er schuiling voor het zwaard van Gods gerechtigheid. De doodslager op weg naar de vrijstad, achtervolgd door de bloedwreker, moest zich haasten om in die stad verberging te krijgen.

Wat zou het groot zijn, als in deze onrustige wereld vol dreiging en gevaar, jongere en oudere mensen de rust opgezegd kregen. Rustzoekers zijn we allen van nature, en als de Heere het niet verhoedt, zou een ongedekte zondaar nog rust proberen te vinden in zijn tranen, gebeden en werkzaamheden. De Heilige Geest, Die immers Christus verheerlijkt, zorgt er echter voor dat ze uit hun eigen "gebarricadeerde woningen" worden gedreven om te hongeren en te dorsten naar Zijn gerechtigheid. Hij leidt ze ook tot Hem, die enige Schuilplaats. Zijn rust zal heerlijk zijn.

Het is vakantietijd, waarin velen lange reizen maken, om soms rusteloos naar wat rust te zoeken. Ik wens u echter toe maar rusteloos te mogen zoeken naar deze zo noodzakelijke Schuilplaats.

"*Zoekt de HEERE terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan terwijl Hij nabij is.*"

Vóórdat de grote storm komt en alles waarin wij buiten Hem een schuilplaats hebben gezocht, weggevaagd zal worden. Die enige Schuilplaats is er nog en Hij Zelf nodigt en roept: "Al wat Mij de Vader geeft, zal tot Mij komen; en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen."

Het is het Woord van Hem Die de Waarheid Zelf is en Die niet liegen

kan. Hoe ontzettend zal het zijn dat Woord verworpen en Zijn nodigen veracht te hebben. Maar ook, wat mag het meevallen voor een veroordeelde, schuldige zondaar, die door de trekkende liefde Gods, tot Hem komen mag. Nooddriftigen en ellendigen wil Hij ten Redder zijn.

Een hartelijke groet uit Michigan,
Rev. C. Vogelaar

en de sectie Mivo. De Jeugdbond wil de publicatie niet uitgeven. Vergunst vraagt waarop hij zich in zulk een geval kan beroepen. De voorzitter van het deputaatschap brengt naar voren dat het stuk op kerkrechtelijk juiste wijze ter tafel kwam. Op voorstel van de preses stemt de Generale Synode ermee in dat een sectie of een lid van een sectie bij meningsverschil met de Jeugdbond advies kan vragen aan de deputaten. Maar de sectie dient zich neer te leggen bij een besluit van het bestuur van de Jeugdbond.

Verslag Generale Synode

Verslag van de vergaderingen van de Generale Synode op woensdag 30 en donderdag 31 januari 2002 te Utrecht

(10)

De Synode aanvaardt het rapport van de Samenwerkingscommissie van de Deputaatschappen voor de Zending en tot Hulpverlening in Bijzondere Noden. Een der afgevaardigden waarschuwt in verband met mogelijk gezamenlijk werk in Soedan voor de grote gevaren in dat land. Daarna stelt de preses het rapport aan de orde van de Overlegcommissie van vijf deputaatschappen.

Een der predikanten merkt naar aanleiding van bijlage 2 op dat Woordverkondiging toch niet kan verlopen via interkerkelijke organisaties. Met verbazing nam een andere afgevaardigde kennis van de opmerking in het rapport dat ontwikkelingswerk weinig identiteitsgebonden zou zijn. Minister Herfkens zou dat fijn vinden. Maar waarom heet structurele voedselhulp dan meer identiteitsgebonden? De preses vraagt de commissie een en ander nog eens rustig te bekijken.

Publicaties

Bij de bespreking van het rapport van de Overlegcommissie van vijf deputaatschappen komen ook diverse eigen organen van deputaatschappen ter sprake. Valt de informatie van alle deputaatschappen niet te bundelen? De preses antwoordt dat men in de vergaderingen van de overlegcommissie tot de conclusie is gekomen dat één gezamenlijke

periodiek tot derving van inkomsten zou leiden. Ieder deputaatschap heeft behoefte aan zijn eigen geldwerving. Op die manier komt er meer binnen.

Wel blijkt het mogelijk de tijd van verschijning van de diverse publicaties meer op elkaar af te stemmen. Daaraan wordt gewerkt. Er is ook nog een ander aspect van belang. Het gaat er bij het verschijnen van de diverse publicaties afzonderlijk ook om een alternatief te bieden tegenover de vele niet-kerkelijke organisaties die om geld vragen. De Generale Synode aanvaardt het rapport van de Overlegcommissie van vijf Deputaatschappen.

Deputaatschap landelijke bonden en verenigingen

De preses stelt het rapport van het Deputaatschap landelijke bonden en verenigingen aan de orde. Ds. C. J. Meeuse, de voorzitter van het deputaatschap, vertelt dat het na het overlijden van br. B. J. Nieuwenhuize minder gemakkelijk bleek om overdag allerlei bestuursvergaderingen bij te wonen. Eens per jaar worden de vergaderingen toch nog wel bezocht. Het deputaatschap neemt ook kennis van alle correspondentie en kan daarop reageren. Ook bondsdagen worden bezocht.

Br. D. Vergunst uit Apeldoorn stuurde een brief naar de Generale Synode. Hij maakt deel uit van de sectie die de Mivo-schetsen verzorgt. Er blijkt verschil van mening over het al of niet uitgeven van een publicatie betreffende vaccinatie tussen het bestuur van de Jeugdbond

Zangverenigingen en organisten

De preses stelt het rapport aan de orde van de Bond van Zangverenigingen. Dat rapport vermeldt dat "tekst en inhoud van de uit te geven muziek een voortdurend aandachtspunt zijn." De preses vraagt naar de criteria. De voorzitter van het Deputaatschap landelijke bonden en verenigingen antwoordt dat de plaatselijke kerkenraden primair verantwoordelijk zijn voor deze tekst en inhoud. Betreffende het rapport van de Vereniging van Organisten stelt geen der afgevaardigden vragen.

Vrouwen- en mannenverenigingen

Een der afgevaardigden maakt bij de vervolgens plaatshebbende bespreking van het rapport van de Bond van Vrouwenverenigingen opmerkzaam op het feit dat er sprake is van vergrijzing van het ledenbestand. Moet er niet actiever worden geworven? De voorzitter van de Bond van Vrouwenverenigingen, ds. C. A. van Dieren, zegt dat dit de aandacht heeft. Bij voorbeeld vorig jaar tijdens het presidentes-overleg. Onder jongere vrouwen leeft meer de behoefte aan bijbelstudie, de oudere vrouwen willen het graag bij het oude patroon houden.

Men realiseert zich dat de vrouwenverenigingen van ouds een samenbindende factor waren. Ook hebben zij veel bijgedragen aan het bijeenbrengen van fondsen voor het zendingswerk en ten behoeve van vakantieweken voor gehandicapten. Dat werk moet niet in gevaar komen. De preses geeft namens de Generale Synode deze zorg mee richting de kerkenraden. Overigens constateert de voorzitter van de Bond van Vrouwenverenigingen dat door de toenemende hoeveelheid werk bui-

ten de deur minder tijd overblijft voor het verenigingswerk.

Bij de bespreking van het rapport van de Bond van Mannenverenigingen zegt de voorzitter van de Bond van Mannenverenigingen dat het een groot goed is als er belangstelling leeft voor dit werk. De scribe van de Synode beaamt dit, maar sluit aan bij soortgelijke woorden van de preses door er op te wijzen dat er toch ook sprake moet zijn van werkelijkheidszin.

Bond van Zondagsscholen

De preses stelt nu het rapport aan de orde van de Bond van Zondagsscholen. Een der predikanten las in het Reformatorisch Dagblad iets over samenwerking met de hervormd-gereformeerde zondagsscholen terzake van het vervaardigen van materiaal. Hij ontraadt dit en vraagt toe-

lichting. Het Deputaatschap voor de evangelisatie krijgt juist aanvragen uit de rechter flank van zowel de hervormd-gereformeerde richting als de Christelijke Gereformeerde Kerken voor evangelisatiemateriaal. Binnen die kerken leeft grote kritiek op het eigen materiaal. De predikant vraagt eigen materiaal te ontwerpen.

Een der afgevaardigde wijst erop dat het bij de bedoelde samenwerking hoofdzakelijk gaat over het samenstellen van het jaarlijkse vertelrooster. Onze zondagsscholen gebruiken sinds jaar en dag dat van de hervormd-gereformeerden. Er is dus geen sprake van het in de waagschaal stellen van het eigen gedachtegoed.

(Wordt vervolgd)

Apeldoorn,

G. Roos.

den enkele opmerkingen gemaakt die als grappig zijn bedoeld, maar die helaas niet van respect getuigen. In de epiloog (uiteinding) staan de woorden exotisch en explosief centraal.

De bevindelijk gereformeerde bevolkingsgroep heeft volgens de auteur in sommige opzichten boeiende kenmerken die je eigenlijk in Nederland niet meer zou verwachten. Verder wordt gesteld dat de groepering afgeweken is van het oorspronkelijke calvinisme, doordat ze staat in een traditie die te verstandelijk redeneert over Gods omgang met de mens. Er is minder echte omgang met God, daarom wordt er een "zo veel mogelijk tevreden stellen van God" voor in de plaats gesteld.

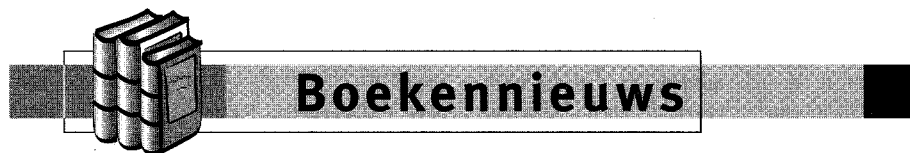
Het boekje sluit af met feitelijke informatie over literatuur, adressen en (inter)kerkelijke organisaties. het beperkte bestek van een boekbespreking laat uiteraard niet toe om uitvoerig in te gaan op de vele geponeerde stellingen die vragen oproepen. Het geheel overziende vindt ik het boekje niet bepaald een aanwinst door het eenzijdige beeld dat wordt geschetst. Wie meer wil weten over de wortels van de bevindelijk gereformeerden, neme zelf de geschriften uit de tijd van de Nadere Reformatie en van de Reformatie ter hand. Uit deze geschriften blijkt - met alle verscheidenheid die er in de loop der eeuwen is geweest - dat in vorige tijden is geput uit de goudmijn van het Woord van God; daarmee kunnen we onder Gods zegen ook in 2002 ons voordeel doen.

Delfgauw,

P.A. van Bokhoven.

W. van der Zwaag, De Reformatie der Puriteinen. Uitgeverij/Boekhandel Gebr. Koster - Barneveld 2001. Prijs: circa € 36.10 (f. 79,50).

De heer Van der Zwaag heeft aan de rij publicaties die hij reeds op zijn naam heeft staan, een nieuw boek toegevoegd. Het is een uitvoerige studie geworden van bijna 600 bladzijden over de geschiedenis van de oude Engelse Puriteinen. Het boek draagt als ondertitel: 'Kerkhistorie van Engeland tussen Reformatie en Revolutie'. De kerkgeschiedenis van Engeland en Schotland is voor onze gemeenten van niet geringe beteke-

Dr. J. P. Zwemer, De bevindelijk gereformeerden, uitgeverij Kok, Kampen, 2001, 143 pag., prijs € 10,21

De serie *Wegwijs* wil betrouwbare, zakelijke informatie over wereldgodsdiensten, religieuze groeperingen en stromingen verschaffen. Thans is een zestiende boekje verschenen, dat gewijd is aan de "zwarte gereformeerden". De auteur, dr. J.P. Zwemer, historicus en publicist, promoveerde in 1992 op een thema over de bevindelijk gereformeerden in de Nederlandse samenleving in het midden van de twintigste eeuw. Het onderhavige boekje wil een beeld geven van de kwart miljoen bevindelijk gereformeerden die "in Nederland zijn verdeeld over vijf kerkgenootschapsjes, meer dan zestig zelfstandige gemeenten of groepen en verder te vinden zijn in een deel van de grote Nederlandse Hervormde Kerk."

Naar mijn mening wordt de met dit boekje beoogde doelstelling niet gehaald. Het werkje is zonder voorkennis niet steeds gemakkelijk te lezen. Het geheel komt wat onsa-

menhangend over. Verwijzingen naar theologische verhandelingen, eigen opmerkingen en keuzes van de auteur, citaten van andere auteurs, alsmede psychologische en sociologische opmerkingen lopen door elkaar heen.

Daar komt bij, dat op de inhoud van dit boekje veel is af te dingen.

Als het bijvoorbeeld gaat over de wortels van de bevindelijk gereformeerden, dan komt Calvijn nauwelijks aan bod, aan Jean de Labadie (1607-1678) worden meerdere bladzijden gewijd. De schrijver verwijst in het kort naar zijn eigen proefschrift. De kritiek vanuit de Nadere Reformatie op De Labadie (o.a. bij W. à Brakel) vindt ik niet terug. Andere voormannen van de Nadere Reformatie (Van Lodenstein, Comrie en Schortinghuis) worden nogal gekleurd neergezet. Van de Nadere Reformatie wordt vlotweg opgemerkt, dat de dominees uit deze beweging een bron náást (!) de Bijbel (de ervaringen van henzelf en van hun gemeenteleden) gingen gebruiken. In het vervolg van het boekje beschrijft de auteur de gang van zaken in een kerkdienst; er wor-

nis. Namen als John Owen, Thomas Boston, Ralph en Ebenezer Erskine, Jonathan Edwards en George Whitefield zijn onder ons meer of minder bekend geworden. Juist in de laatste tijd is er weer een groeiende belangstelling waar te nemen voor de Puriteinse predikers en schrijvers. Dat is op zichzelf een goede zaak, mits men goed beseft dat het Puritanisme een bonte lappendeken van stromingen en meningen bevat. Men zal daarin goed moeten leren onderscheiden. Niet alles wat als Puriteins bekend staat, mag onder ons evenveel gezag hebben!

Het is met Engeland eigenlijk een merkwaardige zaak. Het land kent in feite geen man die men de 'hervormer van Engeland' zou kunnen noemen. Daarin onderscheidt het land zich van bijvoorbeeld Schotland, Frankrijk en Duitsland. Het losraken van de kerk van Engeland van Rome is voornamelijk te danken aan het optreden van een koning, wiens persoonlijk leven bepaald niet smetteloos kan worden genoemd: Hendrik VIII, die van 1509 tot 1547 over Engeland de scepter zwaaide en wiens echtscheidingsperikelen hem in conflict brachten met de paus van Rome. In Engeland is in de zestiende eeuw een kerk ontstaan, die wat haar liturgie en kerkregering betreft in veel opzichten aan Rome doet denken, maar in haar belijdenis aan het calvinisme. Het is met name onder de levenslang ongehuwd gebleven koningin Elizabeth (1558-1603) geweest dat Engeland de zogenaamde 'via media' koos, een middenweg, waarbij Elizabeth noch de weg van Rome begeerde, noch het gereformeerd protestantisme, maar een echt Engelse 'Anglicaanse' kerk, met de koning(in) als 'supreme governor', hoogste bestuurder.

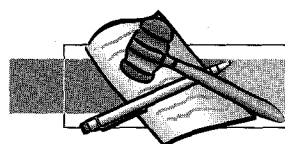
Binnen - en ook buiten - deze Engelse staatskerk ontwikkelde zich een steeds sterker wordende beweging, die ijverde voor een *pure church* (zuivere kerk) en een *pure life* (zuiver leven), en waarvan de vertegenwoordigers daarom spottenderwijs wel 'Puriteinen' werden genoemd. De heer Van der Zwaag behandelt in het nu besproken boek gedetailleerd en uitvoerig de geschiedenis van deze beweging. Er komt heel veel aan de orde. We lezen van de goede dagen onder de jonge Eduard VI, over het schrikbewind van Mary Tudor ('Bloody Mary'),

over de in 1642 uitgebroken burgeroorlog die een einde maakte aan het bewind van het huis Stuart, van de triomf én de crisis van het puritanisme onder Oliver Cromwell. De indrukwekkende puriteinse Synode van Westminster (1643-1649) wordt besproken, maar ook de 'Restauratie' onder Karel II, toen een langdurige periode van verdrukking voor de kerk des Heeren in Engeland aanbrak. Interessant is ook de beschrijving van het achttiende-eeuwse réveil in Engeland en Wales en de beroemde 'Great Awakening' aan de overzijde van de oceaan.

Ik heb verschillende uren geboeid in dit boek zitten lezen. Het is goed gecorrigeerd; ik heb althans weinig onnauwkeurigheden kunnen vinden. Wel komt het mij voor dat de Latijnse boektitel in voetnoot 9 op blz. 15 niet helemaal juist is. Maar dat is maar een kleinigheid. Twee

opmerkingen wil ik nog wel maken, die positief kritisch zijn bedoeld. Het boek is zó gedetailleerd, dat het wat fragmentarisch is geworden: de lezer heeft soms moeite door de bomen van namen, citaten en feiten het bos nog te kunnen zien en de grote lijn te volgen. Het zou wellicht goed zijn geweest ergens een kort overzicht van de geschiedenis van het puritanisme te geven. In de tweede plaats heeft de schrijver soms de neiging wat te gaan mediteren, met name aan het begin en het eind van zijn boek; daar lijkt mij een kerkhistorische studie niet de plaats voor. Maar verder wil ik mijn waardering uitspreken voor dit werk, waaraan de auteur vele, vele uren van studie en onderzoek heeft moeten wijden. Hartelijk aanbevolen.

Capelle aan den IJssel,
ds. A. Moerkerken

Kerknieuws

BEROEPINGSWERK

Beroepen:

te Randburg (ZA), ds. J. Beens te Nijkerk.

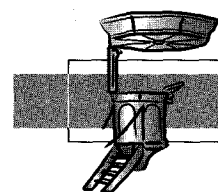
Bedankt:

voor Spijkenisse i.c.m. Hoogvliet, ds. W. Harinck te Woerden.

KERKELIJK JAARBOEK

GEMEENTE DEN HELDER

Per 1 aug. j.l. is de nieuwe koster:
B. van Boven, Goudbloemstraat 48
1782 AX Den Helder, tel. 0223-612030

Predikbeurten

ZONDAG 11 AUGUSTUS 2002

Aagtekerke 9.30 uur en 19.00 uur ds. Neele en 14.30 uur leesdienst; Aalburg 9.30 en 18.00 uur ds. J. de Pater; Alblasterdam 9.30 en 16.30 uur ds. B. v/d Heiden; Amersfoort 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Andijk 19.00 uur dhr. de Heer; Apeldoorn 10.00 en 17.00 uur ds. C. Harinck; Arnhem 10.00 en 16.00 uur leesdienst; Barneveld 9.30 en 19.00 uur ds. Hogchem; Beekbergen 10.00 en 19.00 uur ds. Schot; Berkenwoude 19.00 uur ds. Clements; Bodegraven 10.00 en 18.30 uur ds. van Ekeveld; Borssele 9.30 en 14.00 en 18.00 uur ds. Ruitenburg; Boskoop 9.30 en 16.30 uur leesdienst; Capelle a/d IJssel-Middelwatering 10.00 uur ds. Silfhout en 16.30 uur leesdienst; Capelle

a/d IJssel-West 10.00 en 17.00 uur ds. Moerkerken; De Valk-Wekerom 9.30 uur ds. Mol; Delft 19.00 uur ds. Driessen; Den Helder 10.00 en 17.00 uur kand. Hoogerland; Deventer 18.00 uur ds. Tuinier; Dirksland 10.00 en 18.00 uur ds. den Boer; Doetinchem 9.30 en 15.00 uur ds. Boogaard; Dordrecht 10.00 en 17.00 uur leesdienst; Elspeet 10.00 en 18.30 uur ds. Vermeij; Emmeloord 9.30 uur ds. P. Mulder en 15.30 uur ds. Kleppe; Enschede 10.00 en 15.30 uur ds. Visscher; Enter 9.30 en 16.00 uur ds. van Aalst; Ermelo 9.30 en 18.30 uur kand. van Boven; Goes 9.30 uur en 18.00 uur kand. Verschuure en 14.00 uur leesdienst; Gouda 9.30 en 16.30 uur ds. Clements; Goudswaard 15.00 uur ds. de Wit;

Gravenhage 10.00 en 16.30 uur ds. Driessen; Groningen 9.45 en 15.30 uur ds. Vreugdenhil; Hendrik-Ido-Ambacht 19.00 uur ds. Silfhout; Hoofddorp 19.00 uur ds. Moens; Houten 11.00 en 16.30 uur ds. v/d Net; Kampen 9.30 en 15.00 uur ds. F. Mulder; Kamperland 17.00 uur dhr. G. Pater; Kapelle-Biezeling 9.30 en 14.00 en 18.00 uur leesdienst; Kootwijkerbroek 10.00 en 19.00 uur leesdienst; Krimpen a/d IJssel 10.00 en 16.30 uur leesdienst; Leerdam 15.00 uur ds. L. Blok; Leiderdorp 16.30 uur ds. Paul; Lelystad 16.00 uur ds. P. Mulder; Lemmer 19.00 uur ds. P. Mulder; Lisse 10.00 en 16.00 uur ds. Moens; Marknesse 19.00 uur ds. Meeuse; Meeuwen 14.30 uur ds. J. de Pater; Meliskerke 9.30 uur en 19.00 uur ds. Golverdingen en 14.30 uur leesdienst; Middelburg-Centrum 9.30 uur en 18.30 uur ds. Tanis en 14.00 uur ds. J. Beens; Middelburg-Zuid 9.30 en 14.00 en 18.30 uur leesdienst; Middelharnis 9.30 en 18.00 uur ds. J. Karels; Nieuw Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. de Wit; Nieuwdorp 14.30 uur ds. Golverdingen; Nieuwer ter Aa 10.00 uur ds. Bac; Nieuwerkerk ZLD 9.30 en 15.30 uur ds. Gunst; Nunspeet 9.30 en 15.00 uur ds. Meeuse; Oosterend-Texel 11.15 (in de Ned. Herv. Kerk) en 16.30 uur ds. van Dijk; Oostkapelle 9.30 en 15.00 uur ds. A.B. v/d Heiden; Oud Beijerland 9.30 en 18.00 uur ds. van Krimpen; Ouddorp 9.30 en 18.30 uur ds. W. Harinck; Oudemirdum 9.30 en 19.00 uur ds. Kleppe; Poortugaal 9.30 en 15.30 uur dhr. Bakker; Puttershoek 14.30 uur ds. van Krimpen; Rhenen 10.00 en 17.30 uur leesdienst; Ridderkerk 9.30 en 17.00 uur leesdienst; Rijssen-Noord 9.30 en 14.30 en 18.30 uur ds. van Dieren; Rijssen-West 9.30 uur leesdienst en 15.00 uur ds. Schreuder; Rijssen-Zuid 9.30 uur en 18.30 uur ds. Schreuder en 14.30 uur leesdienst; Rilland-Bath 14.00 uur ds. Schipper; Rotterdam-Alexanderpolder 10.00 en 16.00 uur ds. Baaijens; Rotterdam-IJsselmonde 15.00 uur ds. W.J. Karels; Rotterdam-Zuid 10.00 en 16.30 uur ds. Mijnders; Scherpenisse 9.30 uur en 18.30 uur ds. Brugge en 14.00 uur leesdienst; Scherpenzeel 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Scheveningen 10.00 en 17.00 uur leesdienst; Sint Annaland 14.30 uur ds. de Jongste; Soest 19.00 uur ds. v/d Net; Terwolde-De Vecht 9.30 en 14.30 uur ds. Tuinier; Tholen 10.00 uur en 18.30 uur ds. de Jongste en 14.30 uur leesdienst; Uddel 10.00 en 18.30 uur ds. Mouw; Veen 9.30 en 18.00 uur ds. Melis; Veenendaal 9.30 en 17.00 uur leesdienst; Vlaardingen 10.00 uur ds. Paul; Vlissingen 9.30 en 16.00 uur ds. Kattenberg; Waarde 9.30 uur en 18.00 uur ds. Hofman en 14.00 uur leesdienst; Waardenburg 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Werkendam 11.15 en 18.30 uur ds. M. Karens; Westkapelle 9.30 en 14.00 en 18.30 uur ds. Mondria; Wierden 18.30 uur ds. Visscher; Woerden 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Wolphaartsdijk 14.00 uur kand. Verschuure en 18.30 uur ds. J. Beens; Yerseke 9.30 uur en 18.00

uur ds. Verweij en 14.00 uur leesdienst; Zeist 10.00 en 18.30 uur leesdienst; Zwolle 15.00 uur kand. van Boven.

DINSDAG 13 AUGUSTUS 2002

Borssele 19.30 uur ds. Mondria; Middelburg-Centrum 19.30 uur ds. van Dieren.

WOENSDAG 14 AUGUSTUS 2002

Andijk 19.30 uur ds. Melis; Brakel 19.30 uur ds. de Jongste; De Valk-Wekerom 19.30 uur kand. Verschuure; Delft 19.45 uur ds. Meeuse; Drachten 19.30 uur dhr. G. Pater; Emmeloord 19.30 uur ds. v/d Net; Enter 19.30 uur ds. Visscher; Hoogeveen 19.30 uur ds. Vermeij; Katwijk aan Zee 19.45 uur ds. Hogchem; Kruiningen 19.30 uur ds. van Dieren; Leerdam 19.30 uur dhr. de Heer; Lisse 19.45 uur dhr. G. Beens; Melissant 19.30 uur ds. Tanis; Ouddorp 19.30 uur ds. J. Karels; Rotterdam-Alexanderpolder 19.30 uur ds. Brugge; Soest 19.30 uur ds. Schot; Stolwijk 19.30 uur ds. de Wit; Wolphaartsdijk 19.30 uur ds. M. Karens; Zwijndrecht 19.30 uur ds. van Krimpen.

DONDERDAG 15 AUGUSTUS 2002

Dinteloord 19.30 uur ds. Neele; Enkhuizen 14.15 uur ds. Schreuder (huw. bev.); Genemuiden 19.30 uur ds. Hogchem; Hendrik-Ido-Ambacht 19.45 uur kand. van Boven; Poortugaal 19.30 uur ds. Verweij; Soest 19.30 uur ds. Schot; Zwolle 19.30 uur ds. van Krimpen.

VRIJDAG 16 AUGUSTUS 2002

Den Helder 19.30 uur ds. Vermeij.

EVANGELISATIESAMENKOMSTEN

Alkmaar:

Kerkgebouw 't Wuiver 2-a, Oudorp NH, gem. Alkmaar; diensten iedere zondag om 10.00 en 17.00 uur.

Amsterdam:

Evangelist J. Krijgsman; Bij Simon de Looier, Looiersgracht 70; dienst iedere zondag om 10.30 uur. Dagje Amsterdam? Kom dan ook eens bij ons langs. Meer dan de moeite waard! Dinsdag t/m zaterdag van 10.00 tot 16.00 uur. Hartelijk welkom!

Emmen:

Evangelist C. van Drunen; kerkgebouw Prinsesselaan 6-I te Emmen; diensten iedere zondag om 9.30 en 15.30 uur.

Leeuwarden:

Evangelist G. van de Breevaart; Kerk van de Zevende Dags Adventisten, Eeskwerd 1; diensten iedere zondag om 9.30 en 16.00 uur.

Merksem:

Evangelist J. Witte; Prot. Kerk, Oude Barreelei 64; diensten iedere zondag om 10.00 en 17.00 uur.

Tilburg:

Kerkgebouw Offenbachstraat 105-107. Diensten iedere zondag om 10.00 en 18.30 uur. Zondag 11 augustus 2002 evang. G. Baan.

U bent hartelijk welkom in de BIJBEL-winkel van dinsdag-zaterdag, tussen 10.00 en 17.00 uur. Offenbachstraat 107.

Advertenties

Lázarus, onze vriend slaapt;

Jezus zeide tot haar: Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven.

Joh. 11 : 11c en 25

De kerkenraad van de Gereformeerde Gemeente te Bodegraven geeft met droefheid kennis van het plotseling overlijden van zijn oud-ambtsdrager

G. BROEKHOFF

in de leeftijd van 81 jaar.

Van 1961 tot 1984 heeft hij onze gemeente als diaken en daarna tot 1995 als ouderling in alle getrouwheid gediend. De Heere ondersteunde en sterkte de achtergebleven kinderen, klein- en achterkleinkinderen en trooste hen in hun verdriet.

Bodegraven, 1 augustus 2002

Ds. A. Bac, preses
M. van Voorst, scriba

Begrafenisverzorging Kina

Begrafenis in Capelle a/d IJssel
e.o. Drs. D.W. Schipper, tel. 010-458
31 12. Wij verzorgen geen crematies.

Begrafenis Verzorging Tollenaar

van Swindenstraat 25, 4532 KC Terneuzen
Tel. 0115-612554 - **Geen crematies**

Christelijke begrafenisverzorging

De Bruijn

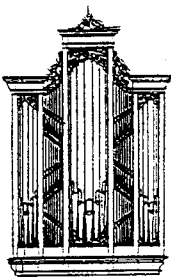

Voor een meer eervolle begrafenisverzorging in de provincie Utrecht en de regio's Gouda en Hilversum.

Tel. 0346-281711.

Dag en nacht bereikbaar. (Geen crematies).

**Orgelmakerij
Boogaard**

Gravenstraat 4
7461 TN RIJSEN
Telefoon 0548-521637
Telefax 0548-544904

Nieuwbouw-Restauratie-Stem- en onderhoudswerk.

BKG

Principieel,
Praktisch &
Plezierig!

Stichting Bureau
Kraam & Gezinshulp

0341-270778

Telefonisch bereikbaar van
8.30 uur tot 10.00 uur of spreek
onze voicemail in!

Van BOEKHANDEL & UITGEVERIJ
Horssen bv

DORPSSTRAAT 100 - 3881 BE PUTTEN
Tel. 0341 36 22 77 Fax 0341 36 20 77

Statenbijbels - Huisbijbels - Kinderbijbels
Kerkbijbels (alles Statenvertaling)
Theologische werken - Dagboeken
Bijbel- en Catechismusverklaringen
Leesboeken voor jong en oud
Voordeelaanbiedingen
Tweedehands en Antiquarisch
Psalm- en Muziekboeken
Bladmuziek (noten en klavarskribo)
CD's en Musicassettes
Boeken- en CD-bonnen
Wens- en Gelegenheidskaarten

Boeder Scherpenzeel

AMBTSKLEDING

Kostuums: ~ 2 en 3 delig zwart - grijs - e.a.
Preekjassen ~ Jacquets ~ Pantalons
Streppantalons ~ Overhemden ~
Stropdassen ~ Sokken ~ Overjassen
Hoeden ~ Schoenen

Winkel:

Dorpsstraat 229, 3925 KC Scherpenzeel
Telefoon 033 - 2778068 / 033 - 2778899

Op afspraak - service aan huis

Te huur voor het hele jaar door:
Ruime **vakantiewoning** met 8 slaap-
plaatsen in **Alberta-Canada**, omge-
ving van Lethbridge. Dicht bij Wa-
terton Park en Amerikaanse grens. U
hebt een schitterend uitzicht op de
prairie en de Rocky Mountains.
Voor inlichtingen: 0571-292950.

TE KOOP GEVRAAGD:

Theologische boeken

Tel. 0577-401065

Harkes
Begravenissen

Berkenbroek 7
2811 NZ Reeuwijk
tel. 0182 - 30 04 23

Dag en nacht bereikbaar

*Wij verzorgen
alleen begravenissen*

begravenisverzorging

T. den Hollander

Begravenissen in Vlaardingen,
Rotterdam en omstreken.
Opbaar mogelijkheden in een
door u gewenst uitvaartcentrum
of thuis met koeling.
Geen crematies.
Dag en nacht bereikbaar.

Mozartlaan 13
3131 PS Vlaardingen
Tel. 010 - 460 05 09
Fax 010 - 455 79 12

**BARNEVELDSE
BEGRAFENISVERENIGING**

Voor een eervolle, eenvoudige verzorging
van begravenissen in Barneveld en om-
streken.

- geen CREMATIE
- eigen personeel
- vervoer van en naar alle plaatsen
- dag en nacht te ontbieden
- levering van grafstenen
- opgave van lidmaatschap

J. de Groot b.g.g.: G. de Groot
Barnseweg 87 J.H.D. Vermeulenstraat 5
3771 RN 3774 JW
Barneveld Kootwijkerbroek
Tel.: 0342-490728 Tel.: 0342-441812

ZOMER OP TEXEL - Door annu-
lering: 8-pers. bung. vrij v.a. 23 aug.
Tevens luxe bung. v.a. 30 aug.
Bungalowpark De Verrassing, Oos-
terend- Texel. Tel. 0222-318391.

**KLASSIEKE
ORGELS**

Hoofddealer van **Johannus,
Eminent, Ahlborn,
Sweelinck, enz.**

**Stolk
orgels**

Tel.: 0180 - 31 56 52

Nieuwerkerk a/d IJssel, Vrijheidslaan 55
Krabbendijke, Oostpolderweg 1
Nederhemert Noord, Kapelstraat 1
Beesd, Veerweg 14
Papendrecht, Overtoom 18

UNIEK IN KLASSIEK

**IN LIEFDEVOLLE
HERINNERING...**

Uw gedachten over een uniek gedenkteken geven
wij gestalte in natuursteen. Vraag naar het
fotoboek met vele voorbeelden.

Grafgedenktekens

Zandee & de Kuijper

Goes: Rotonde Ringbaan-West
Telefoon (0113) 216555

Middelburg: Arnesteinweg 40
Telefoon (0118) 612579

Zoetermeer: Argonstraat 66
Industrieterrin Lansinghage
Telefoon (079) 3615010

Email: info@grafgedenktekens.nl

Voor al uw

BOEKEN EN CD'S

vanaf nu naar of via

Bijbelcentrum

'Bij Simon de Looier'

U betaalt dezelfde prijzen.

*U steunt hiermee echter het
evangelisatiewerk in Amsterdam!*

Bij bestelling boven 30 euro betaalt u geen
portokosten. U kunt telefonisch bestellen:

0252-419560

'Bij Simon de Looier', Looiersgracht 70-72
1016 VT • AMSTERDAM. Tel. 020-622 7742

Collectebonnen machinaal tellen?

vraag demo en/of referentie

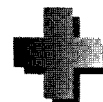
Den Hertog 0314-341381/0548-515415

TEXEL. Ruim gelegen 6-8 pers. bungalows, 3-sl.k., wasm. en 4-6 pers. stacaravans, 2 sl.k., douche. Bel voor de folder: 0222-318391. Bungalow-park 'De Verassing', Bijenkorfweg 6, Oosterend.

Te h. omg. Beekbergen (Lieren) tot 6 pers. Zomerh. v.a.g.v. Nog vrij na wk. 35. Bel gerust voor inf. Tel. 055-5062744.

HOUTSNIJWERK is ook voor U betaalbaar! J. Oekerse snijdt voor elke beurs en elk formaat; bijv. bijbelteksten voor trouw, belijdenis en jubilea. Ook bijbellessenaars. Laat u vrijblijvend voorlichten. **Kraatsweg 17, 6732 EV Harskamp. Tel. 0318 - 456383.**

Kraamzorg?

RST

Tel. 0342 - 422 324

Postbus 154, 3770 AD Barneveld

Te huur op de Veluwe omg. Vaassen-Apeldoorn vak. h. en car. met voortent v.a. €125,- Ook nachtlgies met ontbijt. Tel. 0571-291021 of 0180-517801.

STICHTING GEREFORMEERDE ZORGCENTRA ZUID-HOLLAND

Past u bij de SGZZH?

In verband met een vacature en uitbreiding van de pastorale hulpverlening binnen de SGZZH zijn wij voor zorgcentrum Beth-San te Moerkapelle en d' Amandelhof te Capelle a/d IJssel op zoek naar :

EEN PASTORAAL MEDEWERKER

Wij zijn:

- de SGZZH, een stichting die zes huizen beheert in Zuid-Holland;
- een instelling die zich onderscheidt in identiteit: ons denken en doen is gestoeld op Gods Woord en de Drie Formulieren van Enigheid;
- voor onze bewoners een huis waar zij zich thuis voelen;
- een organisatie die haar pastorale zorg- en hulpverlening verder wil uitbreiden, professionaliseren en inbedden in haar totale pakket aan zorg- en dienstverlening.

Wij zoeken:

- een medewerker die affiniteit heeft met de bewoners van het zorgcentrum;
- iemand die beschikt over inlevingsvermogen en sociale vaardigheden in het opbouwen en onderhouden van een vertrouwensrelatie met bewoners met een psycho-geriatrische problematiek;
- een kandidaat die belijdend lid is van de Gereformeerde Gemeente.

Uw taken:

- u biedt pastorale zorg aan de bewoners van de zorgcentra;
- u organiseert bijbelkringen voor diverse doelgroepen, waaronder bewoners met een psycho-geriatrische problematiek;
- u onderhoudt contacten met het pastoraat van de plaatselijke kerkelijke gemeenten;
- u participeert in het multidisciplinair (zorg)overleg.

U heeft:

- kennis en inzicht in de structuur en leefwijze van de bewoners;
- een opleiding op HBO-niveau (cursus godsdienstonderwijs)
- een aanvullende opleiding op het gebied van psycho-geriatrie en instellingspastoraat of bent bereid deze te volgen.

Wij bieden:

- flexibele werktijden;
- een arbeidsovereenkomst voor 14 tot 24 uur per week (met op termijn mogelijkheid tot uitbreiding);
- goede secundaire arbeidsvoorwaarden.

Informatie:

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met mevr. C. Minck, locatiedirecteur van d'Amandelhof, tel. 010-4509122 of mevr. A. van Gelder, zorgmanager van Beth-San, tel. 079-5931840.

Sollicitatie:

Uw brief of e-mail kunt u richten aan dhr. A.A. van Voorden, hoofd P&O, Michelangelostraat 332, 3066 NR ROTTERDAM, 010-2075851, pz@sgzzh.nl